

Περιπλανήσεις σὲ ὁρόμους ποιμαντικῆς διακονίας

Θεολογική θεμελίωση τῆς ποιμαντικῆς
τῶν ἀσθενῶν* (α')

Τοῦ Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Εἰσαγωγικὲς παρατηρήσεις

Μᾶς κατέχει ιδιαίτερη ἱκανοποίηση πού μὲ Ἐγκριση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδούλου πραγματοποιήθηκε ἡ ἡμερίδα αὐτή, πού ἀπὸ καιρὸ εἶχε προγραμματιστεῖ γιὰ τὰ στελέχη τῶν Ἱ. Μητροπόλεων καὶ τοὺς συνεργάτες τους, πού ὑπηρετοῦν στὸν εὐαίσθητο τομέα τῆς Ποιμαντικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας στὰ Νοσηλευτικὰ Ἰδρύματα. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Ἡμερίδος φάνηκε ἡ σπουδαιότητα ἐνὸς νευραλγικοῦ Τομέα τῆς Διαπομπάνσεως τοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Σκοπὸς μας, ὅταν ὁ Σεβασμώτατος Πρόεδρος καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Θείας Λατρείας καὶ Ποιμαντικοῦ Ἔργου ἀνέθεσαν σὲ μένα καὶ τοὺς συνεργάτες μου τοῦ Τομέα Χριστιανικῆς Λατρείας, Ἀγωγῆς καὶ Διαπομπάνσεως, τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ μᾶς ἐμπιστεύτηκαν τὴ διοργάνωση τῆς Ἡμερίδος γιὰ τὴν Ποιμαντικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας στὰ Νοσηλευτικὰ Ἰδρύματα, ἦταν νὰ μελετηθοῦν, ὅσο γίνεται πληρέστερα, οἱ διαφορὲς πτυχὲς μιᾶς τέτοιας διακονίας καὶ οἱ τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους ἀντιμετωπίζονται οἱ ποικίλες καταστάσεις πού προκύπτουν. Φαινόταν, ἐπίσης, ἀπαραίτητο νὰ ἐπισημανθεῖ ἡ θεολογικὴ θεμελίωση μιᾶς Ποιμαντικῆς τῶν ἀσθενῶν, κάτι πού ἀναλάβαμε εὐθύς ἐξ ἀρχῆς μὲ ὅλη τὴν ἀνησυχία καὶ μὲ ἐρω-

τήματα τοῦ τύπου κατὰ πόσον θὰ φέραμε σὲ εὐτυχὲς τέλος αὐτὴ μας τὴν ἀποστολή.

Πραγματικά, δὲν εἶναι καθόλου εὐκόλο, οὔτε νὰ οικοδομήσουμε θεωρητικά, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ ποιᾶνουμε πρακτικὰ καὶ πάνω σὲ μιὰ ρεαλιστικὴ βάση ὅλες ἐκεῖνες τὶς κατηγορίες τῶν ἀνθρώπων πού ἔχουν ἀνάγκη τῆς ποιμαντικῆς συμπαραστάσεως τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ οἱ ἀσθενεῖς εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ εὐαίσθητες ὁμάδες πληθυσμοῦ, πού ἀδύναμες περιμένουν τὴ θεραπεία τους ἢ σὲ περίπτωση μὴ ἰάσεως νὰ κατανοήσουν τὸ νόημα τῆς ἀρρώστιας τους, ἀν διαβλέπουν ὅτι αὐτὸ πού περνᾶνε ἔχει κάποιο νόημα. Πῶς ὅμως θεμελιώνεται καὶ πῶς στοιχειοθετεῖται μιὰ τέτοιου τύπου Ποιμαντικὴ; Ποιὰ λογικὴ θὰ ὑπαγορεύσει τὶς ἐνεργειές μας καὶ ποιὰ θεμελίωση θὰ θέσει πάνω σὲ στέρεη βάση τὶς πρωτοβουλίες μας πρὸς ἐπίλυση τῶν προβλημάτων πού ἀνακύπτουν;

Στὸν τίτλο τῆς εἰσηγήσεώς μας Θεολογικὴ θεμελίωση τῆς Ποιμαντικῆς τῶν ἀσθενῶν προβάλλονται ποικίλοι ὅροι. Γιὰ νὰ ἔχουμε μιὰ στοιχειώδη ἀπάντηση στὰ ἐρωτήματα πού θέσαμε πιὸ πάνω, ὀφείλουμε νὰ ἐξετάσουμε ἕναν πρὸς ἕναν τοὺς διαφορῶν ὅρους πού συγκροτοῦν αὐτὸν τὸν τίτλο.

Ποιμαντικὴ προσέγγιση

Καὶ πρῶτα-πρῶτα ἂς ξεκινήσουμε ἀπὸ τὸν ὅρο Ποιμαντικὴ, πού ὡς πράξη καὶ πρακτικὴ ὑλοποιεῖται στὸ ποιμαντικὸ ἔργο, σκοπὸς τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ συγκρότηση καὶ ἡ οἰκοδόμηση τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸ, βέβαια, ἐπιτελεῖται μὲ τὴν ἀνά-

* Εἰσήγηση στὸ πλαίσιο Ἡμερίδος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὰ στελέχη τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων μὲ θέμα «Ἡ Ποιμαντικὴ διακονία τῆς Ἐκκλησίας στὰ νοσηλευτικὰ ἰδρύματα», πού διοργάνωσε ἡ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Θείας Λατρείας καὶ Ποιμαντικοῦ Ἔργου στὴν Αἴθουσα Τελετῶν τοῦ Συνοδικοῦ Μεγάρου τὴν Τρίτη 16 Μαρτίου 1999.

Μὲ δεδομένο τὶς συζητήσεις πού γίνονται τελευταῖα γύρω ἀπὸ τὰ θέματα τῆς ὑγείας καὶ τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν ἀσθενειῶν μὲ ἀφορμὴ τὶς προόδους τῆς Ἱατρικῆς καὶ τῶν Γενετικῶν Ἐπιστημῶν, κρίναμε σκόπιμη τὴν δημοσίευση τοῦ παρόντος κεμένου, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκτύπωση τῶν Πρακτικῶν. Γιὰ ὁποιαδήποτε περαιτέρω ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων εἶναι χρήσιμη ἡ γνώση τῶν θεολογικῶν προϋποθέσεων καὶ ἡ θεμελίωσή τους.

πτυξη τῶν βασικῶν λειτουργιῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ πὸ συγκεκριμένα τῆς μαρτυρίας, τῆς λατρείας, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς διακονίας. Ἡ Ποιμαντική, συνεπῶς, ὡς «τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν», προσπαθεῖ «τὸ πολυτροπώτατον καὶ ποικιλώτατον ζῶον» ποὺ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, νὰ τὸν ὀδηγήσει στὴ μοναδική ποιμνὴ ὑπὸ τὸν Ἔνα Ποιμένα, νὰ τὸν ἐντάξει καὶ νὰ τὸν συντάξει στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶναι σὺνάξη καὶ κοινωνία Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Σ' αὐτὴν τὴν Κοινωνία εἶναι καλεσμένοι ὅλοι νὰ προσληφθοῦν καὶ νὰ σωθοῦν. Καθότι «τὸ ἀπρόσληπτον καὶ ἀθεράπευτον». Ἡ ποιμαντική, λοιπόν, προσέγγιση δὲν ἀφήνει περιθώρια ἀποκλεισμοῦ ἀπὸ τὴν μεταμορφωμένη αὐτὴ κοινωνία ποὺ εἶναι ἡ Ἐκκλησία, παρὰ μόνον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ μόνου τους θέτουν τὸν ἑαυτό τους ἐκτὸς Ἐκκλησίας. Ὅλοι, κυριολεκτικὰ ὅλοι, ἔχουν τὴ θέση τους μέσα σ' αὐτὴν ὁ καθένας ἀνάλογα μὲ τὶς δυνατότητες, ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες του. Ἡ Ποίμνη ὡς εἰκόνα διαζωγραφεῖ αὐτὴν τὴν ἐνότητα καὶ προδιαγράφει ὅτι καμιὰ κατάσταση δὲν μπορεῖ νὰ στερήσει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ποιμαντικὴ μέριμνα καὶ φροντίδα τῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ ἐὰν πρὸς στιγμὴν ὁ ἄνθρωπος λόγῳ τῆς ἀσθενείας του δὲν μπορεῖ νὰ μετέχει πλήρως στὰ ἔργα τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Ἐκκλησία εὐχεται στὸν Θεὸ –καὶ τοῦτο εἶναι ἰδιαίτερος αἰσθητὸ στὴν ἀκολουθία τοῦ ἱ. εὐχελαίου– νὰ στείλει τὴν ἰατρικὴν του χάριν καὶ νὰ μᾶς παρέχει ὑγίαν ὁλόκληρον, σώματος καὶ ψυχῆς καὶ πνεύματος. Ἡ ἐπανάκτηση αὐτῆς τῆς ὑγείας δὲν εἶναι ἀσφαλῶς ἀτομικὴ ὑπόθεση τοῦ καθενός, δι' ἰδίαν χρῆσιν. Ἡ ἀποκατάσταση τῆς ὑγείας γίνεται γιὰ νὰ ἐπανέλθουμε ὑγιεῖς στὴν ἀγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, προκόπτοντες ἐν ἔργοις καλοῖς καὶ λόγοις ἀγαθοῖς, ὥστε νὰ προσκυνεῖται καὶ νὰ δοξάζεται τὸ ἅγιόν Του Ὄνομα, μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ Ὁποίου ἀπέρ-

ρευσαν, ὅσες ἀπέρρευσαν, δωρεές καὶ χάριτες. Ἡ ποιμαντικὴ διάσταση τῆς παρέμβασής μας πλησίον τῶν ἀσθενῶν τοὺς κάνει ἢ θὰ ὀφείλει νὰ τοὺς κάνει νὰ συνειδητοποιήσουν ὅτι δὲν εἶναι ριγμένοι καὶ χαμένοι σ' ἓναν κόσμο ἄσχετο καὶ κενὸ νοήματος, ὅπως ὀρισμένοι εὐαγγελίζονται: ἀνήκουν σὲ μιὰ καινὴ ἀνθρωπότητα, ἀνήκουν σ' αὐτὸν τὸν και-

νούργιο κόσμο τοῦ Θεοῦ, στὸν μεταμορφωμένο κόσμο τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ συνάγεται καὶ συγκεντρώνεται περὶ τὸν Ἔνα Ποιμένα καὶ Σωτῆρα Θεοῦ βρισκονται στὴν περιφέρεια ἐνὸς κύκλου, ποὺ ὅσο πλησιάζουν πρὸς τὸ κέντρο του τόσο προσεγγίζουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο περισσότερο γιὰ νὰ γίνουν τελικὰ ὅλοι ἓνα, ἓνα μὲ τὸν ἓνα

Ὁ Μ. Βασιλεὺς ἐξετάζει λεπρό, ἔργο τῆς Βασιλικῆς Φωτίου.

Θεοῦ. Ἡ ποιμαντικὴ κατὰ ταῦτα προσέγγιση ἐγγράφει τὸν ἀσθενὴ σ' ἓνα γενικότερο πλαίσιο, μέσα στὸ ὁποῖο εἶναι δυνατὴ κάθε ἄλλη παρέμβαση καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡ θεραπευτικὴ.

Θεολογικὴ θεμελίωση

Ἡ κίνηση αὐτὴ ἐγγράφεται στὴ γενικὴ ἀποκατάσταση ποὺ ἔρχεται μὲ τὸ κήρυγμα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐκ μέρους τοῦ Ἰησοῦ, ὅπου ὅλα ἀποκαθίστανται στὴν τάξη τους, μὲ τὴν ἐν-ταξή τους στὸν κόσμο τοῦ Θεοῦ. Μόνον μέσα σ' αὐτὸν τὸν κόσμο παίρνει νόημα ἡ ἐξαγγελία τοῦ Ἰησοῦ μὲ τὴν ἐναρξη τοῦ δημόσιου ἔργου του, ὅταν εἰσῆλθε στὴ συναγωγὴ τῆς Ναζαρέτ καὶ ἐπέλεξε γιὰ νὰ διαβάσει τὴ σχετικὴ μὲ Αὐτὸν μαρτυρία ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ἡσαΐα¹. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ἰησοῦ συνίστατο ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος: «νὰ φέρει στοὺς φτωχοὺς χαρμόσυνο ἄγγελμα, νὰ θεραπεύσει ἐκείνους ποὺ ἔχουν συντετριμμένη καρδιά, νὰ κηρύξει στοὺς αἰχμαλώτους ἀπελευθέρωση καὶ στοὺς τυφλοὺς ἀνάβλεψη, ν' ἀπελευθερώσει ἐκείνους ποὺ πιέζονται, νὰ κηρύξει τὸ ἔτος τῆς εὐνοίας τοῦ Κυρίου» (Λουκᾶ δ', 18)².

Τὸ κείμενο αὐτό, μαζί μὲ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα ὑπονοεῖ καὶ στὰ ὁποῖα ἀναφέρεται, ὑποδηλώνει πράξεις καὶ συγκεκριμένες ἐνέργειες ποὺ ἀναλαμβάν-

νει κατά πρώτο και κύριο λόγο ο Μεσσίας-Χριστός, αλλά και όλοι εκείνοι που θέλουν να Τὸν ἀκολουθοῦν και μεταφέρουν τὴ δράση Του στοὺς ἀδελφούς Του, τοὺς ἐλαχίστους, γιὰ τοὺς ὁποίους και τὸ πῶς ἐλάχιστο που κάνουμε τὸ θεωρεῖ ὅτι ἀντανακλᾶ σ' Αὐτὸν («ἐμοὶ ἐποιήσατε», Ματθαίου κ', 31-46).

Νομίζω ὅτι παρουσιάζει πολὺ ἐνδιαφέρον και εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον μας νὰ προσεγγίσουμε τὴ διακήρυξη τῆς πρώτης παρουσίας Του με τὶς ἀπαιτήσεις που προτίθεται νὰ προβάλλει πρὸς ὅλους μας στὴν δευτέρη ἔλευσή Του. Γιατὶ ἔτσι, με τὴν προσέγγιση αὐτή, θὰ κατανοήσουμε ὅτι τὸ χρονικὸ διάστημα που περιλαμβάνεται ἀνάμεσα στὶς δύο παρουσίες τοῦ Κυρίου εἶναι καιρὸς εὐθετος γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ συγκεκριμένου αὐτοῦ προγράμματος που ἀποβλέπει στοὺς φτωχοὺς και τοὺς συντετριμμένους, τοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς τυφλοὺς, τοὺς καταπιεσμένους, τοὺς πεινῶντες, τοὺς διψῶντες, τοὺς ξένους και τοὺς ἄστεγους, τοὺς γυμνοὺς, τοὺς ἀσθενεῖς και τοὺς φυλακισμένους και σ' ὅλους ἐκείνους που εἶναι δυνατὸ νὰ περιληφθοῦν κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς κατηγορίες ἀνθρώπων, με σκοπὸ νὰ τοὺς δώσει χαρὰ, νὰ τοὺς θεραπεύσει, νὰ τοὺς ἀπελευθερώσει, νὰ τοὺς φωτίσει, νὰ τοὺς χορτάσει, νὰ τοὺς ξεδιψάσει, νὰ τοὺς φιλοξενήσει, νὰ τοὺς στεγάσει, νὰ τοὺς ντύσει, νὰ τοὺς ἐπισκεφθεῖ. Γιὰ τὴ δράση τοῦ Ἰησοῦ εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ φράση τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου (δ', 23-24): «Και περιῆγεν ὅλην τὴν Γαλιλαίαν ὁ Ἰησοῦς διδάσκων... και κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας και θεραπειῶν...».

Ἐδῶ φανερῶνεται ἡ θεολογικὴ θεμελίωση γενικῶς τῆς Ποιμαντικῆς τῶν ἐλαχίστων και ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς και τῶν ἀσθενῶν. Ἄν μάλιστα τὸ θεολογικὸ δὲν τὸ ἐκλάβουμε ὡς ἐπίθετο, ὡς ἐπιθετικὸ προσδιορισμὸ τῆς θεμελίωσης και τὸ ἐκλάβουμε ὡς οὐσιαστικὸ με κεφαλαῖο Θ, Θεο-Λογικὴ, ἔχουμε νὰ κάνουμε με μία Λογικὴ τοῦ Θεοῦ, με τὸ σκεπτικὸ τοῦ Θεοῦ που ἀναφέρεται στὴν περιγραφή, ἀντιμετώπιση και ὑπέρβαση τέτοιων καταστάσεων. Ἡ θεραπεία τίθεται σ' ἓνα συνολικὸ πλαίσιο και ὄχι ἀποσπασματικὰ ἢ κατακερματισμένα, ὅπως συνήθως τίθεται ἀπὸ μία Ἀνθρωπο-Λογικὴ, τὴ

Λογικὴ τοῦ ἀνθρώπου. Στὴν περίπτωση τῆς Θεο-Λογικῆς ἢ θεμελίωση συντελεῖται πάνω στὸν μόνον θεμέλιον που μπορεῖ νὰ θεμελιώσει κάθε οἰκοδομήση. «Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός» (Α' Κορ. γ', 11). Ὁ Χριστὸς «διῆλθεν ἐνεργετῶν και ἰώμενος» (Πράξεις ι', 38) και θεμελιώνει ὁ ἴδιος κάθε πράξη πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση. Ὁ λόγος του ἦταν ἐμπρακτος: ἀλλὰ και ἡ πράξη του ἦταν στὴν κυριολεξία ἐλλόγιμη³. Ὅχι μόνο γιὰτι εἶχε λόγους γιὰ νὰ ἐνεργήσει ἔτσι, ἀλλὰ γιὰτι ὑπαγορευόταν και ὑποστασιαζόταν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ.

Δὲν ἔχει κανεὶς παρὰ νὰ διατρέξει τὰ εὐαγγέλια γιὰ νὰ διαπιστώσει τοῦ λόγου τὸ ἀληθές. Ὁ Ἰησοῦς αἰσθανόταν μιὰν ἀπέραντη στοργὴ γι' αὐτοὺς που βασανίζονταν, εἴτε αὐτοὶ ἦσαν δαιμονιζόμενοι, εἴτε «κακῶς ἔχοντες» (ἀσθενεῖς). Και τὸ βράδυ που ἀκολούθησε τὴν θεραπεία τῆς πεθερᾶς τοῦ Πέτρου «πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσε», γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ ἐκεῖνο που ἐλέχθη διὰ τοῦ Ἡσαΐα τοῦ προφήτου «αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε και τὰς νόσους ἐβάστασε» (Ματθ. η', 16-17).

Ἄν ἐμεῖς δὲν «ἔχουμε ἐξουσία ἐπάνω στὰ ἀκάθαρτα πνεύματα νὰ τὰ δγάξουμε και νὰ θεραπεύσουμε κάθε ἀσθένεια και κάθε ἀδυναμία», ὅπως εἶχαν οἱ ἀπόστολοι (Ματθ. ι', 1), και δὲν μᾶς διακρίνουν χαρίσματα ἰαμάτων θὰ μπορούσαμε νὰ ὠφεληθοῦμε πολλὰ ἀπὸ τὴν στάση τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς ἀρρώστους:

- Ἡ σχέση ἦσαν πάντα προσωπικὴ.
- Ἄνταποκρινόταν σὲ αἴτημα δικό τους ἢ τῶν οἰκογενειῶν τους. Ἦθελε ἢ πρωτοβουλία νὰ ἔλθει ἀπὸ τοὺς ἴδιους ἢ τοὺς οἰκείους τους ἢ φίλους.
- Συμπάθεια και εὐσπλαχνία διέκρινε τὴ συμπεριφορὰ του.
- Ποτὲ δὲν ἔμενε στὴν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων, πῆγαινε σὲ βάθος.
- Οἱ ἀπαντήσεις του δὲν ἦταν στερεοτυπικὲς ἀλλὰ ἐξατομικευμένες.
- Τηροῦσε τὶς νόμιμες προϋποθέσεις και παρέπεμπε ἐκεῖ που χρειάζονταν, στοὺς ἀρροδίους παρᾶγοντες, γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὴν θεραπεία.

1. Λουκᾶ δ', 16-21. Ἡσαΐα ξα', 1 κ.ε.: πρὸβλ. νη', 6-7.

2. «Εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτους ἄφειν και τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστείλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφῆσει, κηρύξαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν».

3. Ἐδῶ ὑπαινισσόμαστε τὴ γνωστὴ ρῆση τῶν ἁγίων Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ και Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ: «Ἀρχὴ παντὸς ἀγαθοῦ, λόγος ἐμπρακτος και πράξις ἐλλόγιμος» (Ἐτερα κεφάλαια, PG 90, 1401B: Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἠσυχάζοντων 2, 2, 10, Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Συγγράμματα, τόμος Α', ἐπιμ. Π.Κ. Χρήστου, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 515, στίχοι 11-13).

Περιπλανήσεις σε δρόμους ποιμαντικής διακονίας

Θεολογική θεμελίωση τῆς ποιμαντικῆς τῶν ἀσθενῶν (β')

Τοῦ Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Ὁδηγὸς σχέσεων καὶ ὁρόσημα ἐνὸς διαλόγου μετὰ τὸν ἀσθενῆ

Ὅλα αὐτὰ μποροῦν ν' ἀποτελέσουν ἓνα χρήσιμο ὁδηγὸ γιὰ ὅλους ἐμᾶς ποὺ θέλουμε ν' ἀσχοληθοῦμε μετὰ τὴν θεραπεία τῶν ἀσθενῶν, ὅπου ἡ θεραπεία δὲν ταυτίζεται πάντα μετὰ τὴν ἴαση ἀλλὰ τὴ γενικότερη ἐξυπηρέτηση καὶ διακονία τῶν πασχόντων. Ἔτσι, θεραπεία δὲν σημαίνει πάντα καὶ ἴαση πάσης θυσία. Ἐὰν δὲν μποροῦμε νὰ εἴμαστε θεραπευτές, μποροῦμε νὰ εἴμαστε ὁδηγοὶ ποὺ θὰ δεῖξουμε τὴν ὁδὸ τῆς θεραπείας, τὴν ὁδὸ τῆς ζωῆς, τὸν Χριστό.

Ἀλλὰ γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ ὑποδείξουμε κάτι τέτοιο πρέπει πρῶτα νὰ ἀποκαταστήσουμε μίαν σχέση εὐλικρινῆ μαζί του. Φοβοῦμαι, ὅμως, ὅτι πολλές φορὲς ἡ σχέση ποιμένα-ἀσθενοῦς εἶναι μίαν ἀνεκμετάλλευτη σχέση ἀκριβῶς ὡς ἐκεῖνη τοῦ γιατροῦ μετὰ τὸν ἀσθενῆ του, ποὺ τόσο ὠραῖα περιγράφει στὸ βιβλίο του ὁ καθηγητὴς Γιάννης Παπαδόπουλος¹.

Ἡ εὐλικρινῆς σχέση μετὰ τὸν ἀσθενῆ καὶ τὸ πραγματικὸ ἐνδιαφέρον μας γι' αὐτὸν θὰ καταστήσει δυνατὸ ἓνα διάλογο, ποὺ θὰ μπορέσει νὰ στραφεῖ γύρω ἀπὸ ὁρόσημα ποὺ καθορίζουν τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ καὶ τέτοια ὁρόσημα μπορεῖ νὰ ἀποτελοῦν ἡ ἐπαφὴ καὶ κοινωνία μας μετὰ τὸν Χριστό, ποὺ εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ υγεία, ἡ ἡ ἀπομάκρυνσή μας ἀπὸ Αὐτὸν καὶ τὸ θέλημά Του, ποὺ χαρακτηρίζεται ὡς ἁμαρτία. Συνέπεια αὐτῆς τῆς ἀπομακρύνσεώς μας ἀπὸ τὸ Δρόμο τῆς Ζωῆς εἶναι ὅτι ξεχνᾶμε τὴ μεγάλη Ἀλήθεια ὅτι ὁ Κύριος ἦλθε στὸν κόσμον «ἵνα ζῶν ἔχωμεν καὶ περισσὸν ἔχωμεν», γιὰ νὰ ἔχουμε ζωὴ καὶ νὰ τὴν ἔχουμε ἄφθονη (Ἰωάν. ι', 10). Κάθε ὄργανισμός, ὅμως, ποὺ δὲν κοινωνεῖ μετὰ τὶς δυνάμεις τῆς ζωῆς, φθίνει, ἐξασθενεῖ, ἀσθενεῖ, πέφτει κάτω ἀποκαμωμένος. Κι ἂν δὲν τοῦ ἐμφυσηθῶν τότε πνοὴ ζωῆς γιὰ νὰ δυναμώσει καὶ νὰ ἐγερθεῖ, καταθλίβεται καὶ πεθαίνει. Στὸ σημεῖο ἀκριβῶς αὐτό, ἂν δὲν προλάβει ὁ ἀδύναμος, ἐξασθενημένος ἄνθρωπος νὰ φωνάξει

καὶ νὰ ἐπικαλεσθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, θλίβεται, τάλαιπωρεῖται, ὀδυνᾶται.

Εἶναι ἀλήθεια, δυστυχῶς, ὅτι σήμερον ὁ ἄνθρωπος, ὅπως καὶ πάντοτε, ἔχει χίλιες δυὸ ἀφορμὲς καὶ εὐκαιρίες γιὰ νὰ συνειδητοποιεῖ τὴν ἐπώδυνη αὐτὴ κατάστασιν ποὺ ζεῖ. Περιφέρεται ἀπὸ πόνον σὲ θλίψη καὶ ἀπὸ ἄλγος σὲ ὀδύνη. «Ἄν εἶναι, ὅμως, ἀνθρώπινος ὁ πόνος, δὲν εἴμαστε ἄνθρωποι μόνο γιὰ νὰ πονοῦμε», ὅπως λέει καὶ ὁ ποιητὴς (Γ. Σεφέρης). Γι' αὐτό, ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, ποὺ συνειδητοποιεῖ τὴν ἀρρώστια του καὶ τὴν ἀσθενεῖά του μετὰ ποικίλους τρόπους καὶ σὲ ὅλο τὸ φάσμα τοῦ ψυχοσωματικοῦ τοῦ εἶναι, μπορεῖ καὶ ν' ἀντιδράσει μετὰ διαφορετικοὺς ἐπίσης τρόπους. Εἴτε α) νὰ θυσιασθεῖ στὴν ἐσχατὴ ἀπελπισία, γιὰτὶ δὲν περισσεύει πιά γι' αὐτὸν ὑπομονὴ εἴτε β) νὰ ξεσηκωθεῖ καὶ νὰ ἐξεγερθεῖ ἐναντία στίς ἀπρόσωπες ἢ προσωπικὲς δυνάμεις ποὺ τὸν καθηλώνουν ἀκίνητοποιημένο· εἴτε γ) νὰ ἀπευθυνθεῖ στὸν Μόνον ποὺ μπορεῖ μετὰ τρόπο καθολικὸ καὶ ὀλοκληρωμένο νὰ τὸν ἐγείρει καὶ νὰ τὸν ἀποκαταστήσει.

Τὸ τελευταῖο τοῦτο, βέβαια, χρειάζεται τόλμη. Πρῶτα-πρῶτα γιὰ νὰ παραδεχθεῖ ὅτι εἶναι ἄρρωστος, ἀσθενὴς καὶ ἀδύναμος κι ὄχι μόνο «συμπτωματικά», ἐπειδὴ παρουσιάζει αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ σύμπτωμα, ἀλλὰ εἶναι ἀσθενὴς καὶ ἀδύναμος, γιὰτὶ διέκοψε τὴν ἐπαφὴν του μετὰ τὸ σθένος, τὴ δύναμιν καὶ τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεκινοῦν ὅλα, ἐκεῖ βρίσκεται ἡ αἰτία, ἐκεῖ βρίσκεται ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ. Στὸ μέτρο ποὺ ἀποκαθίσταται ἡ κοινωνία καὶ ἡ ἐπικοινωνία του μετὰ τὸν Χριστό, θέτει τὶς βάσεις γιὰ μίαν ἐνδυναμώσιν του καὶ ἐπανένταξιν του στὸ πλαίσιο ἐκεῖνο, ὅπου μποροῦν νὰ ἐπαναλειτουργήσουν ἀπρόσκοπτα οἱ δυνάμεις του καὶ οἱ λειτουργίαι του, μέσα δηλαδὴ στὴν Ἐκκλησία, ποὺ εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐμεῖς εἴμαστε μέλη αὐτοῦ τοῦ σώματος (Α' Κορ. ιβ', 27).

Δυνητικὰ ἔχει ἤδη δώσει μίαν ἄλλη τροπὴν στὴν κατάστασιν του καὶ δὲν στηρίζεται μόνο στίς δικῆς του δυνάμεις. Αὐτόν, τὸν ἀποκαμωμένο καὶ κάμνοντα ἄνθρωπον «ἐγερεῖ ὁ Κύριος», θὰ τὸν σηκώσει καὶ

θά του συγχωρεθούν οι επί μέρους αμαρτίες του που εκφράζουν και συμβολίζουν την Αμαρτία, με άλφα κεφαλαίο, που συνίσταται, δηλαδή, στην απομάκρυνσή του από τον Κύριο. Ο Κύριος θά τον εγείρει, γιατί ο Ίδιος έχει νικήσει την αρρώστια και τον θάνατο. «Χριστός ανέστη εκ νεκρῶν». Και εάν ο Χριστός χάρισε τη ζωή σ' αυτούς που βρίσκονται στα μνήματα, πόσο μάλλον σ' εμάς που επικαλούμεθα τὸ Ὄνομά Του γιὰ νὰ ζωντανέψουμε και νὰ περπατήσουμε πίσω Του και νὰ Τὸν ἀκολουθήσουμε, Αὐτὸν που εἶναι ἡ μοναδικὴ Ὁδός. «Χριστός γὰρ ἐγήγερται, εὐφροσύνη αἰώνιος». Μὲ τὴ δύναμη αὐτῆς τῆς ἐγέρσεως και μεῖς ἐγειρόμεθα, με τὴ δύναμη τῆς δικῆς Του Ἀναστάσεως ἀνιστάμεθα και πορευόμαστε, μᾶς συγχωρεῖ τὰ ἀμαρτήματα ἀλλὰ κυρίως συγχωρεῖ, πορεύεται, δηλαδή, μαζί μας και παραμένει μαζί μας ὅλες τὶς ἡμέρες τῆς ζωῆς μας.

Ἀμφίδρομη ὠφέλεια

Μία τέτοια ἀντίληψη τῆς διαποιμάνσεως ἔχει νὰ ὠφελήσει σὲ πάρα πολλὰ σημεῖα και τὸν Ποιμένα. Παύει νὰ τὸν χαρακτηρίζει μία μονομέρεια σὰν ἡ μόνη του ἀπασχόληση νὰ ἦταν νὰ ἐνδιαφέρεται μόνο γιὰ τὰ σωματικά, στὰ ὁποῖα συνήθως ἐπικεντρώνεται τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀσθενῶν ἢ γιὰ τὰ πνευματικά, με τὰ ὁποῖα λόγω τῆς ἐιδικότητός του αἰσθάνεται τὸν ἑαυτό του ὑποχρεωμένο νὰ ἀσχολεῖται. Τὸ μυστήριο τοῦ εὐχελαίου ἔχει νὰ τοῦ προσφέρει ἱκανὰ στοιχεῖα γιὰ νὰ σχηματίσει μιὰ ἀκριβῆ ἀποψη γιὰ τὸ πῶς ἡ Ἐκκλησία ἀντιλαμβάνεται τὴν ἰσορροπία τοῦ σωματοψυχικοῦ ὀργανισμοῦ με τὸν πνευματικὸ προσανατολισμὸ τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς. Ἡ ἐρμηνεία, ἐπίσης, τοῦ Θεοφύλακτου, Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας, τῆς παραβολῆς τῆς μελλούσης κρίσεως τὸν βοηθεῖ νὰ ἔχει ὀλοκληρωμένη ἀποψη γιὰ τὸ πῶς θὰ ἀσκήσει τὰ ἕξι εἶδη τῆς ἀγάπης που θίγονται στὸ εὐαγγέλιο τῆς κρίσεως, ἄρα και τὴν ἀγάπη του πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς. Ὁ Θεοφύλακτος μᾶς δίδει καθοδηγητικὴ ἐρμηνεία: «Ταῦτα πάντα τὰ ἕξι εἶδη τῆς ἀγάπης ἐπιτελεῖ μὲν και σωματικῶς, πλὴν ἀλλὰ και ψυχικῶς διπλῶν γὰρ ὄντων ἡμῶν, ἐκ ψυχῆς και σώματος, δύνανται ταῦτα διπλῶς κατορθωθῆναι»².

Μία ἄλλη ὠφέλεια που προκύπτει γιὰ τὸν ποιμένα ἀπὸ τὴ σχέση του με τὸν ἀσθενῆ και ἰδιαίτερα βάσει

τῆς *πρότυπης προσωπικῆς* συμπεριφορᾶς τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ὅτι ξεφεύγει ἀπὸ μία *ἀσθενειοκεντρικὴ* ἀντίληψη τοῦ ἀσθενούς, ὅπου πρωτεύουσα θέση ἔχει ἡ ἀσθένεια, ἡ διάγνωση και ὀδηγεῖται πρὸς μία *ἀσθενοκεντρικὴ ὀπτική*. Ὁ ἀσθενῆς εἶναι τὸ κέντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ὁ συγκεκριμένος ἀσθενῆς πάσχει γενικῶς και ἀορίστως εἶναι καλὸν ὁ ποιμένας νὰ γνωρίζει ἀπὸ τί πάσχει ὁ ἄρρωστος, γιατί κάποιος ἀπ' αὐτοὺς χρειάζεται ἐιδικὴ ἀντιμετώπιση και μεταχείριση. Πλὴν, ὅμως, ἡ σχέση δὲν πρέπει νὰ ἐξαντλεῖται σὲ μία κατηγοριοποίηση τοῦ ἀσθενούς. Ὁ καρδιοπαθῆς δὲν ἔχει ἢ δὲν εἶναι μόνο καρδιά και ὁ νεφροπαθῆς δὲν ἔχει ἢ δὲν εἶναι μόνο νεφρά. Καὶ ἀσφαλῶς, ὅταν ὁ Θεὸς «*ἐτάξει καρδίας και νεφρούς*» και κατ' ἀκολουθίαν ὁ ποιμένας, ἀναφέρεται στὸν σύνολο ἄνθρωπο και ἰδιαίτερα τὸν κρυπτόν τῆς καρδίας (ἄνθρωπον) και ὄχι σ' ἓνα ἐκ τῶν ὀργάνων του χαρακτηριζόμενο ἄνθρωπο.

Τελειώνοντας, θὰ ἤθελα νὰ κάνω μία γραμματικὸν τύπου παρατήρηση ἐπανερχόμενος σ' ἓνα μέρος τοῦ τίτλου τῆς εἰσηγήσεώς μου. Συγκεκριμένα, γιὰ τὸ πῶς θὰ ἐκλάβουμε τὴν γενικὴ πτώση *ἀσθενῶν* στὸν ὄρο Ποιμαντικὴ ἀσθενῶν. Ἡ συνήθης ἐκδοχὴ εἶναι ὅτι πρόκειται γιὰ μία γενικὴ ἀντικειμενικὴ Ποιμαντικὴ που ἀναφέρεται στοὺς ἀσθενεῖς ὡς ποιμαινομένους. Μακρὰ ἐμπειρία, ὅμως, με ἀσθενεῖς και ἰδιαίτερα ποιμένες νοσηλευτικῶν ἰδρυμάτων ἀναδεικνύει και τὴν ἄλλη ἐκδοχὴ τῆς ὡς *γενικῆς ὑποκειμενικῆς*. Ὅτι οἱ ἀσθενεῖς και αὐτοὶ ποιμαίνονται με τὴ σειρά τους και με τὸ δικὸ τους τρόπο τοὺς ποιμένες, τοὺς μισοὺν σὲ καταστάσεις που ἀνυποψίαστοι θὰ ἐφέροντο ἔτσι ἢ ἄλλιῶς πρὶν ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τους με τοὺς ἀσθενεῖς.

Εἶναι, βλέπετε, τὰ ὀφέλη μᾶς *ἀμφίδρομης ἐπικοινωνίας*, ὅπου ἀσθενεῖς και ποιμαίνοντες ἀφήνουν τὴν αὐτονομία τους και τὴν ἐπάρκειά τους και αἰσθάνονται ὡς κέντρα δύο ἐλλείψεων –γεωμετρικῶν ἐλλειπτικῶν κύκλων–, που γιὰ νὰ διαγράψουν τὸν πλῆρη κύκλο τους θὰ πρέπει νὰ βροῦν τὸ ἀληθινὸ τους κέντρο που εἶναι ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ὅποιον και θὰ τείνουν, ὡστε ἡ Θεῖα Χάρις νὰ θεραπεύει τὰ ἀσθενῆ και νὰ ἀναπληρῶνει τὰ ἐλλείποντα. Μόνο που ἡ ὑπαρξὴ ἀσθενῶν και ἐλλειπόντων σ' αὐτὴ τὴ σχέση δὲν μᾶς μειώνει, ἀρκεῖ νὰ μὴ προέρχεται ἀπὸ ἰδία ὑπαιτιότητα. Ὁ Κύριος βοηθός! Ὁ Κύριος ἐμοὶ βοηθός και τίνα φοβηθήσομαι!

1. Ι. Σπ. Παπαδόπουλου, *Γιατρός-Ἀσθενής. Μία ἀνεκμετάλλευτη σχέση*, Ἀθήνα 1998, σ. 96.

2. PG 123, 344 D. Παρὰ Ν.Θ. Μπογάτσου, *Κοινωνικὴ Διδασκαλία Ἑλλήνων Πατέρων*. Κείμενα, τόμος 3, σ. 380. Ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1984.